

КОНСТАТУЮЧИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ: ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ НЕМОВНОГО ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

І.Ковалинська

*старший викладач кафедри іноземних мов і прикладної лінгвістики
Національного авіаційного університету*

Статтю присвячено опису результатів констатуючого експерименту по визначенню рівня загальної культури студентів вищого технічного навчального закладу.

Ключові слова: загальна культура, загальнокультурна компетенція, предметна компетенція, гуманітарна підготовка, культурно-освітній рівень.

У сучасному світі гостро відчувається розрив між матеріальними і культурними цінностями, між технологічним та гуманістичним напрямом у культурі. Сьогодні існує глобальна культурна криза, яка охопила світ після другої світової війни та продовжує поглиблюватися. Це криза суперечності між технократичним розвитком суспільства та перспективою духовного розвитку цивілізації [2, 25]. Учені світу занепокоєні загальною песимістичною тенденцією щодо потенційного напрямку розвитку культури. Головним сьогодні стає процес підготовки фахівців нефілологічного профілю, здатних не тільки проводити технічні експерименти, впроваджувати нові технології, керувати процесом виробництва, але й стати на чолі виробничого колективу, вміло організувати його роботу, бути менеджером та партнером по бізнесу, спілкуватися із потенційними замовниками, постачальниками тощо та всією своєю роботою позитивно впливати на суспільний розвиток, який потребує не лише зростання якості професійних знань студентів, але й підвищення їх культурно-освітнього рівня, що зумовить підвищення рівня професійної та загальної культури [4, 17]. На жаль, рівень підготовки студентів, які поступили на I курс вищого технічного закладу, з дисциплін гуманітарного циклу не відповідає задекларованому як вихідний рівень випускників середньої загальноосвітньої школи, і це хвилює науковців та викладачів-практиків [6, 37]. Ось чому зараз значно збільшилась кількість теоретичних праць, присвячених проблемам професійної, мовної культури фахівців.

Проблема вивчення рівня загальної культури майбутніх фахівців технічного напрямку, теоретичне обґрунтування її засад, напрямків та способів розвитку все ще залишається поза пильною увагою спеціалістів, що і зумовило вибір теми дисертаційного дослідження «Формування загальнокультурної компетенції майбутніх фахівців технічного профілю у

процесі вивчення дисциплін гуманітарного циклу».

Метою даної статті є оприлюднення результатів констатуючого експерименту по визначенню рівня загальнокультурної компетенції студентів немовного вузу. Вважаємо необхідним розглянути структуру цієї компетенції більш детально. На нашу думку, складовими частинами цієї компетенції є: культура мовлення, культура мислення, культура поведінки, культура почуттів, культура організації власного навчання та життя, які, в свою чергу, реалізуються у предметних компетенціях, таких як володіння рідною та іноземної мовою, знання з релігієзнавства, етики, естетики тощо, які забезпечуються програмою підготовки спеціалістів вищого технічного закладу.

Таким чином, аналізуючи схему головних складових загальнокультурної компетенції, ми можемо припустити, що досягти високого рівня сформованості загальної культури можна, досягнувши високого рівня володіння рідною та іноземною мовами, високого рівня етичної та естетичної культури, розвинувши творчі здібності особистості та сформувавши на їх основі гуманістичне світобачення.

У рамках констатуючого експерименту ми намагалися встановити рівень сформованості загальнокультурної компетенції студентів молодших курсів факультету екологічної безпеки Національного авіаційного університету. Експериментом було охоплено 52 студенти, 26 з яких належали до контрольної групи, і 26 осіб – до експериментальної. У межах соціальної стратифікації одна третина студентів як контрольної, так і експериментальної групи належить до сільського населення.

За гендерною ознакою кількість студентів, які брали участь в експерименті, співвідноситься як 1:3, тобто студенток жіночої статі у відібраних для експерименту групах

було утричі більше, ніж студентів чоловічої статі.

Для проведення експерименту було відібрано такі критерії сформованості загальної культури як: рівень володіння рідною мовою; рівень володіння іноземною мовою; рівень сформованості естетичного смаку, уміння оцінювати предмети, явища та відносини з естетичної точки зору; рівень сформованості етичних норм, моральність, толерантність та здатність до співчуття; рівень обізнаності із загальнокультурними цінностями та надбаннями світової цивілізації; рівень готовності до творчої самореалізації.

Необхідно більш детально зупинитися на відібраних нами критеріях сформованості загальної культури. Говорячи про володіння рідною мовою, ми маємо на увазі культуру мовлення, вміння доцільно відбирати мовні засоби залежно від цілі мовлення, характеру спілкування, особистості співрозмовника, фонетичне та емоційне забарвлення висловлення, а також стилістичне оформлення, міміку та жести, що супроводжують процес спілкування.

Стосовно володіння іноземною мовою, ми маємо на увазі доцільне застосування мовних засобів для комунікації, вміння користуватися довідковою літературою, вміння читати з метою здобуття інформації, необхідної у професійному розвитку, правильне фонетичне та інтонаційне оформлення мовлення у відповідності до загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти, які передбачають декілька рівнів володіння іноземною мовою: елементарний користувач (A1), середній елементарний користувач (A2), незалежний користувач (B1), просунутий незалежний користувач (B2), досвідчений користувач (C1) тощо.

Щодо сформованості естетичного почуття, мається на увазі сформованість почуття прекрасного та його проявів у повсякденному житті, сформованість уміння насолоджуватися прекрасним, розуміти його, але не у споживацькому сенсі, а у сенсі співтворчості, співпереживання з творцем та розвитку своїх творчих потенцій, а також підпорядкування своєї життєдіяльності законам краси. На жаль, сучасні соціологічні дані [3, 54] свідчать, що за останнє десятиріччя катастрофічно зменшилась кількість відвідувань кіно, сільських старшокласників та одна третина міських старшокласників майже не відвідують музеї, 31,1 % жителів малих та середніх міст майже не бувають у театрах, 35 % не користуються бібліотекою, 60,5 % сільських жителів ніколи не відвідують клубні установи, лише 4,2 % вільного часу витрачає сільський житель на відвідування культурних закладів.

Ця складова загальнокультурної компетенції тісно пов'язана з наступною складовою, а саме ознайомлення з загальнокультурними

цінностями та надбаннями світової цивілізації. Мається на увазі не тільки ознайомлення з предметами та явищами матеріальної культури, але й ознайомлення з духовними цінностями різних культур, релігій та вміння адаптуватися до умов і реалій життя, що постійно змінюються. Сформованість етичної складової включає в себе стремління до етичного співіснування, а саме: поняття чесності, надійності, уміння відповідати за свої дії та передбачати їх наслідки, уміння співпрацювати, толерантність, доброту, відвертість, уміння взаємодіяти у конфліктних ситуаціях тощо. Це уміння є особливо важливим сьогодні, оскільки поживлення переміщення людей з особистих причин, міграція та еміграція, що викликані економічними і політичними причинами, поширення духовних ідей, нові інформаційні та комунікаційні технології призводять до дестабілізації у політичній сфері, ескалації релігійних та національних конфліктів, змін у свідомості людини у плані розуміння того, що кожна нація і кожна спільнота володіють унікальним духовними та культурними надбаннями та величезним потенціалом загальної культури.

Необхідно зазначити, що всі ключові складові загальнокультурної компетенції взаємопов'язані між собою. Говорячи, наприклад, про естетичну складову, ми виділяємо як одну із її рис готовність до творчості. Так само й етична складова передбачає готовність до взаємодії, взаєморозуміння, толерантність, а це і є співтворчість взаємовідносин, що, власне і доводить, що вибрані нами критерії ключових компетенцій є вірними, позаяк вони є надпредметними, багатовимірними та забезпечують широкий спектр можливостей для розвитку особистості.

Вибрані нами критерії, як нам здається, достатньо повно змальовують образ людини, яка володіє гуманістичним світоглядом та керується у своїй життєдіяльності принципами гуманізму, адже головним завданням сучасної педагогіки і є створення умов та надання можливостей для всебічного розвитку особистості, що здатна шляхом саморозвитку та постійного самовдосконалення творити новий світ, оскільки вже зараз ми стоїмо на порозі формування нової наукової картини світу, а значить, і нових взаємовідносин між людьми. Звідси випливає необхідність оволодіння новим світоглядом, новим стилем мислення, що поєднував би у собі точні науково-технічні знання, притаманні природничо-технічному світогляду, та широку гуманітарну підготовку, яка розвинула б духовно-чуттєву сферу людини.

Методи, що застосовувалися для проведення констатуючого експерименту, були такі: спостереження, анкетування, аналіз письмових робіт й результатів усного екзамену та

узагальнення отриманих результатів. У ході проведення експерименту було відвідано по 10 занять з філософії та релігіознавства для встановлення рівня сформованості естетичних та етичних норм, прийнятих у суспільстві.

Отже, результати, отримані нами згідно визначених критеріїв, такі: щодо рівня володіння рідною мовою, 91 % опитуваних активно вживали чи вживають неформальну лексику, жаргон, діалектні вислови у своєму мовленні. Окрім цього, майже 70% студентів I курсу мають проблеми із точним висловленням своєї думки, їм важко дається підбір синонімів, вони часто вживають слова-паразити, які мають компенсувати нестачу словникового запасу. 36 % студентів не знають найуживаніших лінгвістичних термінів, таких як "підмет", "присудок" і тощо, що говорить про низький рівень володіння граматику рідної мови. 48,3 % студентів неправильно оформлюють своє мовлення з точки зору фонетичного звучання та стилістичної відповідності, через що їх мовлення здається грубим, некоректним, неввічливим. Все це говорить про низький рівень сформованості даної компетенції.

Стосовно володіння іноземною мовою (англійською, німецькою, французькою, іспанською) необхідно розглянути наступні критерії: правильне фонетичне оформлення мовлення, володіння достатнім словниковим запасом для вільного висловлення своєї думки, уміння працювати з довідковою літературою, навички читання для отримання інформації, необхідної для оволодіння професією, навички підготовленого та непідготовленого монологічного та діалогічного мовлення, навички письма та знання орфоепічних норм іноземної мови. По підсумках аналізу результатів заліково-екзаменаційної сесії та письмових робіт відзначаємо, що тільки 34,4 % студентів можна вважати такими, що володіють іноземною мовою на достатньому рівні. Отже, загальний рівень сформованості володіння іноземною мовою теж можна вважати низьким.

Рівень сформованості естетичної компетенції визначався за наступними критеріями: знайомство з досягненнями людства у сферах образотворчого мистецтва, музики, архітектури, літератури, театру та кіно; зацікавленість у розвитку сучасного мистецтва, музики, літератури тощо; естетичність власного образу, поведінки, мовлення, взаємовідносин з людьми; прагнення до самовдосконалення у площині естетичного розвитку, художніх здібностей, смаку та естетичних запитів. З цією компетенцією дуже тісно пов'язана інші компетенції, а саме: рівень готовності до творчої самореалізації та рівень обізнаності із загальнокультурними цінностями. Згідно цих критеріїв, лише 36,2 %

студентів обізнані з творами класичної літератури та 29,8 % студентів обізнані з творами класичної музики в обсязі, достатньому для обговорення та висловлення своєї думки. Адже сам факт того, що людина чула або читала певний літературний чи музичний твір не суттєвий. Важливо лише те, наскільки глибоко цей твір вразив людину, які думки та почуття викликав, які висновки може людина зробити з прочитаного, як це вплине на її подальше життя та відносини з людьми. На жаль, ми не можемо сказати, що сучасне мистецтво сприяє духовному та естетичному розвитку. Більшість молодих людей сьогодні не читає класичну літературу, а сучасної літератури як такої зараз немає. Полиці книжкових магазинів заповнені детективною, містичною літературою; більшість фільмів, які дивляться молоді люди, це трилери чи фільми про бойові мистецтва тощо. Зрозуміло, що подібні "витвори мистецтва" аж ніяк не сприяють естетичному, культурному, духовному розвитку молодих людей.

Щодо естетичної складової особистої поведінки результати спостережень та аналіз анонімного анкетування показують, що 9,3 % прислухаються до думок старших (вчителів, батьків) стосовно їхнього зовнішнього вигляду та керуються їх порадами у стосунках та повсякденному житті; 75 % вважають, що зовнішній вигляд не обов'язково повинен співпадати з внутрішнім наповненням, духовним світом. В той же час 83,6 % слідкують за тенденціями моди та намагаються наслідувати їх. 76,1 % студентів палють та вживають спиртні напої, принаймні час від часу, як у приміщенні, під час спілкування з друзями, у компаніях, так і прямо на вулиці та не вбачають нічого поганого в цьому.

Рівень сформованості етичної компетенції досліджувався за такими параметрами: обізнаність з основними етичними поняттями, такими як "добро", "зло", "відповідальність", "мораль", "моральність", "духовне" та "матеріальне"; їх особистісне втілення у поведінці та суспільному житті; поняття відповідності цілі й засобів її досягнення; поняття толерантності та релігійної терпимості, а також виховання людини з почуттям власної гідності, яка поважає гідність інших. Результати спостережень у сфері сформованості етичної компетенції показують, що 45 % студентів, які брали участь в експерименті, вважають, що такі якості як уміння прощати, здатність до розуміння, поступливість, повага до інших, толерантність не сприяють успіху у житті та досягненню значних матеріальних здобутків. Натомість, уміння брехати, здатність досягати своєї мети будь-яким способом, неповага до інших, пріоритет власних бажань над суспільними вимогами тощо приводять до успіху у житті. 45,5 % вважають, що

матеріальні блага важливіші, ніж дружба, любов, повага інших. 37,6 % визнали свою нетерпимість до людей іншої раси, віросповідання, національності. 32,4 % молодих людей проявляли свою повагу до старших, пропускаючи їх уперед, поступаючись місцем у транспорті або допомагаючи їм.

На базі такого рівня сформованості ключових компетенцій, про які говорилося вище, можна визначити рівень сформованості гуманістичного світогляду, який є результатом особистісного перетворення, так би мовити обробки особистістю всього комплексу етичних, естетичних, загальнокультурних факторів, який і створює особистість з гуманістичним

світоглядом. Гуманістичний світогляд – це система поглядів, що ставлять людину у центр системи цінностей, враховуючи особистісні нахили, здібності, стремління, бажання та формують відношення між людьми на основі взаємоповаги, взаєморозуміння, толерантності та надають всім людям без винятку можливість особистісного розвитку та творчої самореалізації, не нехтуючи інтересами інших членів спільноти.

За результатами експерименту можемо встановити рівень сформованості загальнокультурної компетенції студентів початкового етапу навчання немовного вузу.

Табл.1. Показники сформованості загальнокультурної компетенції

№ з/п	Назва складових частин загальнокультурної компетенції	Відсоток	Кількість осіб
1	Рівень володіння рідною мовою	80 %	42
2	Рівень володіння іноземною мовою	34 %	18
3	Рівень сформованості естетичного смаку	30 %	16
4	Рівень сформованості етичних норм	32 %	17
5	Рівень обізнаності із загальнокультурними цінностями	30 %	16
6	Гуманістичний світогляд	30 %	16
7	Рівень готовності до творчої самореалізації	30 %	16

Отже, результати експерименту засвідчили низький рівень сформованості загальнокультурної компетенції у студентів технічного вищого навчального закладу, що, в свою чер-

гу, надає простір для подальшої діяльності у сфері формування загальнокультурної компетенції студентів немовного вузу.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Амонашвили Ш.А.* Школа жизни: трактат о начальной ступени образования, основанного на принципах гуманно-личностной педагогики. – М.: Изд.дом Шалвы Амонашвили, 2000. – 142 с.
2. *Астахова Е.В.* Трансформация социальной функции образования в современных условиях: Уч. пособие по социологии образования для магистрантов, аспирантов, преподавателей высшей школы. – Л.: ВСЦСП, 1999. – 75 с.
3. *Конопляник Л.* Критерії та показники рівнів сформованості готовності інженерів авіаційної галузі до іншомовної професійної діяльності // Освітнянські обрії: реалії та перспективи: Зб. наук. праць. – К.: ІПТО, 2000. – № 1(14). – С. 81-85.
4. *Науково-освітній потенціал нації: погляд у XXI століття: У 2 кн. – Кн. I.:* Пріоритет інтелекту / За заг. ред. В.Литвина. – К.: Навчальна книга, 2003. – 600 с.
5. *Паламарчук В.Ф.* Як виростити інтелектуала: Посібник для вчителів і керівників шкіл. – Т.: Навчальна книга – Богдан, 2000. – 149 с.
6. *Педагогічні новації столичної освіти: теорія і практика: Наук.-метод. щорічник /* Редкол.: І.Д.Бех, М.С.Вакулєнко, Н.Г.Ничкало, О.М.Олексюк, О.Я.Савченко, С.О.Сисоєва. – К., 2001.
7. *Про стан і перспективи розвитку вищої освіти в Україні: М-ли парламентських слухань у Верховній Раді України 13 травня 2004 р. //* Верховна Рада України. Комісія з питань науки і освіти: Редкол.: С.М. Ніколаєнко (голова), М.И. Бауєр, Л.М. Баран та ін. – Парламентське видавництво, 2004. – 181 с.

Стаття надійшла до редакції 19. 10.2008 р.

